

quatè contineretur. R. 1. Absurdam esse huiusmodi hypothesim jam supra demonstravimus, adeoque suppositione falsa laborat antecedens. Hoc tamen dissimulato, R. *transm. ant. neg. cons.* Probant. Etiam si in libra una pondus sufficiens non contineatur ad æquilibrium mille libris faciendum, tamen per aggregationem aliarum demùm æquilibrium statuitur; ergo et in casu similiter contingeret. R. *neg. cons.* In qualibet libra pars quædam activa continetur per actionem gravitatis, quæ per augmentum aliarum demùm fit totum idem ac aliud pondus habens: in aggregatione vero contingentium additis insufficientia insufficientiæ, à quibus in infinitum multiplicatis infinitam tantum insufficientiam elicies. Habes igitur rationes dispare in duobus casibus figuratis. *Vide dicta Log. art. 228.*

140 Positio. 3. "Quum evidens sit, stare entia contingentia, evidenter etiam deducitur, ens necessarium existere, in quo ratio sufficiens illorum existentia collocetur." Prob. Nul- lum contingens habere potest in alio contingente rationem sufficientem suæ existentia (132). Ergo illam habet in ente aliquo necessario ex hypothesi, quod existat: existere autem contingentia tantum dubitabit Pyrrho Eleates, atque huius asseclæ sceptici, elleboro citius curandi, quam argumentis convincendi, ergo existit ens necessarium. Hoc autem ens necessarium est id, quod *Deum* nuncupamus. Ens supremum, principium, ac ratio sufficiens rerum omnium, æternum, simplex, immuta-

bile; infinitum; perfectissimum, ac proindè sibi sufficiens, nullius indigum, suisque perfectionibus beatissimum, quin ulla creatura ad suam beatitudinem indigeat, undè ab illarum creatione supersedere potuisset. Plura alia in Dissert. 2. et 4.

141 Schol. Demonstrationem existentia entis necessarii non deducimus ab ejus idea; quam methodum demonstrandi meritò reprehendit Para. Neque enim idea entis necessarii in se involvit existentiam atque alias notiones in statu, ut ajunt, absoluto, quas tantum ex ea deducimus hypotheticè; nimirum casu, quo existat ens necessarium, seu ejus possibilitas ostendatur. Hujus autem existentiam, possibilem ut vides, immediate à contingentium productione demonstravimus; quæ sine causa necessaria existere non possunt.

CAPUT QUINTUM.

DE VARIIS ENTIUM SPECIEBUS.

§. III.

De causis, et effectibus.

142 Ante notionem *causæ* nonnulla de principio præmonere oportet; eo quod in theologia necessaria visa est distinctio inter causam, et principium. Sanè græci Patres non adeò scrupulosè in his nominibus usurpandis se gesserunt, ut Patri æterno nomen causæ recusarent: latini verò omnindò volunt Patrem

dici principium Filii, minimè verò causam. En hujusce diversitatis fundamentum. *Principium* est id omne, unde aliquid oritur, quod *principiatum* dici solet. Unde in principio ratio sufficiens principiati contineri debet; atque adeo *principio* posito, et *principiatum* poni necesse est (14).

143. Corol. Principium prius concipi debet principiati; continet enim rationem sufficientem, cur potius sit, quam non sit principiaturum: ratio autem, propter quam res est, prius ipsa concipi debet.

144. Triplici modo res prior esse altera concipi potest, *origine*, *natura*, *tempore*. *Origine* prius illud dicitur, quod in se continet rationem sufficientem alterius, cum quo tamen eandem naturam communicat. Hoc modo Pater divino Filio origine prior est; Pater, et Filius Spiritu Sancto: quod invenire docuit patri sermonis *egestas* humanè divina loquentibus. *Natura* prius est, quod ab alio natura distinguitur, ad illius tamen existentiam quoquo modo requiritur. Quod autem, altero nondum existente, *præcedit tempore* prius illo esse satis intelligitur.

145. Rursus triplicis generis principium distinguitur *essentiæ* nimirum, in quo continetur ratio, ut ens hæc potius constitutiva, quam alia contineat, quod quidem etiam *principium intrinsecum* audit. *Existentiæ*, à quo determinatur, ut existat potius, quam non existat; ac demùm *cognitionis*, in quo continetur ratio, ut alterum cognoscatur: sic identitas, aut dis-

finitio extremorum cum tertio est principium *cognitionis* identitatis, aut distinctionis extremorum inter se (Lóg. 15).

146. *Principium existentiae* est id, quod *causam* vocamus: res verò, quæ existentiam consequitur, *effectus*, vel *causatum* dicitur: demùm médium, quo existentia in rebus ponitur, *actio* aut *causalitas* promiscuè nuncupatur.

147. Corol. 1. *Principium* igitur notio generalior est, quam illa sit causæ: omnis quippe causa principium est existentiae sui effectus; non omne principium causæ dicitur principiati (145). Ad notionem quippe causæ, distinctionem seu *prioritatem naturæ* requirunt theologo, quæ in principio non exigitur, quam illa *originis* sufficiens sit (144).

148. Corol. 2. Effectus à causa actualiter pendere debet, cujus existentiam necessariò supponit, ut actionem exerat, à qua ad existendum determinetur. Potest tamen effectus permanere, etiam destructa causa, à qua primò esse cœpit, quod passim in rebus humanis videmus.

149. Causæ à philosophis in quinque classes distribui solent: *efficientes*, *materiales*, *formales*, *exemplares*. Causa *efficiens*, quæ sola in effectus existentiam physicè influit, illa dicitur à cujus actione ultima ratio ponitur, ut effectus ad existendum perducatur; adeoque agendi potentia, ac vi activa pollere debet per virtutem intrinsecè sibi inhærentem, qua rem transferat ab statu non existendi ad existentiam.

150 Corol. 1. Nullum ens potest esse sui ipsius causa efficiens. Nam causa prior natura esse debet effectui; qui etiam à causa dependet, ab eaque determinatur ad existendum, quod realem distinctionem inter *causantem*, et *causatum* necessarii importat.

151 Corol. 2. Duo entia sive invicem causæ efficientes esse non possunt. Ponamus ens A producere B; prius igitur illo existit (143): at si B produceret ipsum A, prius etiam existere debet (*ibid.*): ergo esset prius, et posterius.

152 Corol. 3. Ens necessarium nullam habet causam efficientem; omnia autem contingentia sunt effectus entis necessarii, quod illorum causa efficiens suprema est. Prima propositionis pars satis evidenter ex his, quæ diximus de ente necessario, deducitur (120 et seq.). Quod enim causam habet efficientem, ab illa rationem sufficientem existendi mutuatur: at ens necessarium in se habet rationem suæ existentiae, nullam ergo habet causam. Contingentia verò quum ab ente necessario sufficientiam existendi accipiant (*ibid.*), hoc illorum causa efficiens est (149). Neque dixeris, ens necessarium esse sui causam; pugnantia enim loqueris. Causa quippè et præcedere effectum, et distingui ab ipso in sua notione involvit (147), quod absurdam ostendit esse suimet productionem (150).

153 In duplici statu causa efficiens intelligi potest: aut actionem exerens ad producendum effectum, diciturque esse in *actu secundo*; aut nondum effectum producens, quod esse in *actu*

primo vocant. Rursus *actus primus* vel *proximus* est, vel *remotus*. Remotus erit, si tantum virtus causæ nondum expeditæ ad operandum consideretur. Quod si omnibus requisitis causa instructa sit, in *actu primo* proximo esse incipitur.

154 Corol. Igitur virtus causæ non sufficit ad effectum educendum, sed aliquæ adesse debent conditiones, ut expedita ad agendum intelligatur. *Conditiones* hujusmodi aliæ sunt *positivæ*, *negativæ* aliæ. Ut ignis comburat, requiritur applicatio ad materiam inflammabilem, ceteroqui minimè succedet combustio: hæc igitur erit conditio *positiva*: remotio verò impedimentorum, putà humiditatis in ligno exurendo, est conditio *negativa*. Requisita hujusmodi etiam *conditio sine qua non* in scholis dici solent.

155 Causa efficiens tribuitur: in *primam*, qui est Deus, et *secundam*, quæ sunt reliquæ. 2 In *liberam*, et *necessariam*; altera effectum arbitrio suo omittere valet: altera necessario agit. Ego ita hæc exaro, ut queant ab scriptione supersedere; calamus autem manu ductus characteres necessario formare debet. Hoc ipso exemplo altera divisio causæ in *principalem*, et *instrumentalem* illustratur: *manus* enim scribens causa principalis est characteris ab ipsa formati, *stilus* est tantum instrumentum: 4 dividitur in *physicam* et *moralem*: si causa effectum actione sua ponat, *physica* dicitur; quod si alterius opera utatur, ita ut communi suffragio hominum effectus ipsi tribuatur, erit causa *mora-*

his: eidem exemplo insistendo, hujus autographi sunt causa physica; quum verò per typos exemplaria multiplico, illorum moralis tantum causa existimor. Quinta divisio est in *causam per se*, et *causam per accidens*: prima est, quæ vel à natura, vel à voluntate propria destinatur ad productionem effectus: quæ verò præter naturæ institutum, aut animi designationem effectum ponit, est *causa per accidens*. Pictor irrito tentamine sæpiùs spumam equi frænum mordentis affabrè exprimere conatus, spongiam in os equi iratus impexit; è cujus ictu spuma præter sententiam impressa remanens, illius artificii *causam per accidens* pictorem fuisse declaravit. Demum *causæ remotæ* sunt, quæ mediantibus aliis causis effectus producant, ut Adamus posteros omnes præter filios suos, quorum *causa proxima* dicendum est, eo quod immediata actione illos genuerit. Ceterum *genus et proavos, et quæ non fecerunt nos, vix ea nostra voco*: nec argumentum contra ea, quæ diximus art. 148 de existentia simultanea causæ, et effectus hinc desumas; ibi enim de causa, proxima, quæ tantum inmediate influit in effectum, sermo fuit. Quod si causæ proximè ad remotas comparentur, *subordinatæ* etiam solent dici. Sic milites, centuriones, tribuni etc. subordinati sunt imperatori prælium committenti.

156 Effectus in causa triplici modo contineri potest: *formaliter*, quum in propria forma in illa existit, ut ignis ignem, producens; *virtualiter*, si causa virtutem possideat effectum educendi, ut anima cogitationes, ac suos actus

voluntatis; *eminenter*, quod vide art. 128 hoc modo effectus, et omnes perfectiones creatæ in Deo continentur.

157 Causa *materialis*, seu materia, est id, ex quo aliquid fit, illudque intrinsecè componit, ut æs corinthium statuam equestrem Antonini. Hæc etiam vocari solet materia, *ex qua* aliquid fit, nam illam, *in qua* aliquid recipitur, etiam dicunt *subjectum inhæSIONIS*, ut est substantia modificationes suas continens: illa verò, ad quam actio dirigitur, materiam, *circa quam* appellant.

158 Causa *formalis* est ipsamet forma in materiam inducta; nimirum illa materiæ modificatio, per quam ad certam entium classem determinatur, ut configuratio ferri in modum globi.

159 Finem, seu *causam finalem* id dicimus propter quod aliquid agimus. Porro finis *proximus* erit, si inmediate intendatur, nullo alio interveniente; qui si intercedat, hic *proximus*, alter *remotus* dicetur. Ille verò, ad quem omnes intermedii diriguntur, *ultimus* audit. Cibus sumens, ut famem depellat, finem proximum habet famis depulsionem: hæc autem intenditur, ut vires reficiantur; refectio autem virium ad vitam tuendam, vitæ autem conservatio ad gloriam Conditoris. Habes fines *proximum, remotum* et *ultimum*. Quod si non epicureo more voluptatis causa cibum sumpseris, sed Pauli monitis obtemperans, gloriam Dei principaliter intendas, hæc erit etiam *finis principalis*; reliqui *secundarii, ac subordinati*.

160 Corol. Causa efficiens propter finem agens, omninò intelligens sit, oportet; nam præcognoscere debet et finem, et modum illum assequendi; *ignoti enim nulla cupido*. Porrò voluntas causæ intelligentis permoveri nequit ad ejus consequutionem, nisi aliquam in ipso bonitatem (vera, aut apparens sit, nihil refert) præviderit, à qua ad agendum pelliciatur: quod unusquisque sensu communi præditus in se ipso experiri, diffiteri non gravabitur.

161 Ea, quæ ad finis consequutionem conducunt, *medium* vocant; quæ obstant, *impedimentum*. Planum est eum, qui finem assequi velit, et mediis uti ad ejus consequutionem necessariis, et impedimenta remove, nisi aliunde ponantur, aut moveantur, velle debere.

162 Schol. Benedictus Spinoza, judæus genere, natione batavus, ac si diis placet etiam philosophus, causas finales inter commenta metaphysicorum relegavit, una hac ratione motus, quod idem prius ac posterius semet esse deberet. En ejus verba in App. Part. I. Ethic. „Ut jam autem ostendam naturam finem nullum sibi præfixum habere, et omnes causæ finales nihil nisi humana esse figmenta, non opus est multis. Credo enim id jam satis constare tam ex fundamentis et causis, unde hoc præjudicium originem suam traxisse ostendit..... et præterea ex iis omnibus quibus ostendi, omnia naturæ æterna quadam necessitate et perfectione procedere. Hoc tamen adhuc addam, nempe hanc de fine doctrinam naturam omninò evertere. Nam id quod revera causa est, ut

effectum considerat, et contra. Et deniquè id quod supremum et perfectissimum est: reddit imperfectissimum.” — „Dixin' ego in hoc esse vobis atticam eloquentiam?” Egregium verò ejus argumentum quivis architectus, qui domum sibi extruat, confutabit, in cujus mente existens ædificium sua bonitate pellexit, ut illud opere exequatur: adeoque præexistentia in statu *ideali* movet ad illud ad statum *actualitatis* transferendum; in quo quid absurdi esse possit, tantum acuta mens Spinozæ reperiet.

163 In casu modo figurato habes etiam notionem *causæ exemplaris*. Illum nimirum, ad cujus exemplar aliquid fit, causa exemplaris dicitur: quemadmodum artifex, aut præ manibus, aut potiùs in mente habens prototypon, ad cujus similitudinem opus conformat, in illo causam exemplarem sui operis habet.

164 Causa, quæ sine consortio alterius effectum ponit, *adæquata* est: quod si aliæ concurrant, quælibet causa *inadæquata* talis effectus dicitur: sic currus ab uno jumento tractus, in illo habet causam *adæquatam* sui motus: quum verò bijuges, aut quadrijuges simul trahunt, quilibet est causa *inadæquata*.

165 Schol. Cartesiani alias causas, quas *occasionales* vocant, in philosophiam induxerunt. Porrò *causa occasionalis* per ipsos illa dicitur, quæ licet verè nihil agat in effectus productione, occasionem præbet causæ primæ ut illum producat. Ignis ligno applicatus, si Cartesium audias, est tantum occasio, ut Auctor naturæ in ligno incendium excitet. Anima

volens brachium movere, nullam exerit vim in musculos sui corporis: Deus est qui omnem motum in materia excitat juxta leges sibi sapientissimè præscriptas ad operandum in rebus, putà ad musculos brachii contrahendos, elevandos, extendendos, deprimendos eo tempore, quo anima voluntatem concipit brachium movendi. „Plerique arabes, *inquit Joannes Baptista Duamel*, in ea fuere sententia, ut nullam esse causam effectricem crediderint, si primam exceperis: adeò ut globus in alium impactus, motum suum non communicet alteri globo, in quem incurrit, sed illius dumtaxat occasione motus à prima causa procreetur. Quòd si verum est de motu, multò id probabilius de generatione ipsa, aut alteratione futurum est, quum ad primam dumtaxat causam pertineat novum ens procreare. Quæ utique sententia Cartesio, et multis recentioribus non displicet; quum omnis actio motu contineatur, quem à primò dumtaxat causa effici, et conservari existimant. *Metaph. Tract. 2. quæst. 6.* A nonnullis audies tamquam parum philosophicam, atque etiam absurdam ejusmodi sententiam suggillari. Et quidem plura, quæ Malebranchius adjecit in suo libro de *Inquisitione veritatis*, vix, aut ne vix quidem sine censura prætermitti posse candidè fatemur, ut *dissert. 5.* fusiùs exponemus. Quæ verò alii de causis occasionalibus tradunt, non adeò sunt destituta fundamento, ut *philosopho indignum systema* pronuntiari mereatur. Sanè Clarkius, et Cœcius, metaphysici angli non ignobiles, in eam sententiam descenderunt, ut causis in-

animatis nullam agendi vim concederent: spiritualibus verò substantiis in corpora agendi facultatem relinquerent. Quod ad secundam partem attinet, in *dist. 3.* locum obtinebit: quatenus verò substantias corporeas attingit, utriusque sententiæ fundamenta à duobus auctoribus desumpta propono, rem omninò in medio relinquens, *ut defendat quisque, quod sentit; sunt enim judicia libera* ajebat Tullius 4. *Tusc. c. 4.*

Duorum illustrium philosophorum de causis occasionalibus conflictio.

Primus est Para tom. 3. *Metaph. n. 1222 Prop. 1.* „Materia non est causa efficiens variorum motuum; horum itaque causa efficiens est omninò à materia distincta.” „Dem. Sive experientiam, sive rationem consulamus, certum est ubique et semper duas in materia deprehendi præcipuas proprietates, quibus manifestè ostenditur, eam esse non posse causam efficientem diversorum motuum, quos in visibili natura observamus; porrò hæc sunt, *intrinsecus activitatis defectus*, et *intrinsecus intelligentiæ defectus*: atqui evidenter repugnat, substantiam et activitate, et intelligentia carentem esse causam efficientem motus, qui in visibili natura datur. Hoc ostendo, motum considerans, et in sua productione, et in sua determinatione, et in sua continuatione.”

1 „Motus qui in visibili natura datur, in sua productione consideratus, materiæ effectus esse nequit.” „Sive enim materia in quiete, sive in motu consideratur, certum est, neque intra

se, neque extra se ullius motus causam efficientem esse posse: adeoque non producere ut causam efficientem motum, quo natura animatur. Primò *materia quiescens* substantia est activitate simul et actione destituta. Atqui evidenter repugnat, substantiam propria activitate carentem, et à nulla extrinseca causa ad agendum determinatam motum ut causam efficientem producere."

„Deinde materia in motu nequit esse magis causa efficiens motus, quam materia quiescens. Quid enim magis habet materia in motu quàm quiescens? *Modificationem naturæ suæ accidentalem*, sed quæ nullo modo extra illam esse potest, quam nec magis alteri materiæ communicare potest; quam communicare possit aut suam rotunditatem, aut suos angulos, aut suam concavitatem, aut aliam figuram qualemcumque; modificationem denique, quæ non magis alteri modificationi sibi simili existentiam dare potest, ac materia alteri materiæ existentiam impetiri possit."

„Siquis arbitraretur, corporis alicujus motum in aliud corpus transire posse, is se parum de motus natura philosophatum fuisse ostendit. Quid enim est corporis motus? Est tantum modificatio corpori accidentalis. Atqui *est* est modificatio natura, ut non nisi in substantia, quam modificant, existere possint; *est* est, cui essentialiter repugnet, ut extra substantiam, cujus modificationes sunt, seu essendi modi, agant, aut subsistant, aut alio transeant. Repugnat ergo corporis motum in aliud corpus

transire. Repugnat ergo corpus alteri corpori motum suum communicare. Si ergo corpus A motum accipit occasione ictus, aut tactus alterius corporis B; motus hic in corpore A productus nihil est ex motu qui existebat in corpore B. Motus ergo in corpore icto productus, ab alia causa à motu corporis percutientis diversa producitur."

2. „Motus qui in natura habetur, in sua determinatione consideratus, in præcisa, et determinata scilicet sua quantitate, et qualitate, quibus definitur, nequit esse materiæ effectus. Motus hic enim ut à physica, à mechanica, ab astronomia addiscimus, infinite varius est, et semper juxta immutabiles leges in sua productione, et manifestè in causa producente intelligentiam supponit infinite promptam, et accuratam, quæ quovis instanti, et in quavis rerum circumstantia illum producere sciat certa, ac determinata quantitate, nullo excessu, nullo defectu, eaque præcissione, quæ omnem finitam intelligentiam evidenter superat."

3. „Motus invisibili natura contingens in sua continuatione consideratus, nempe in existentia, quam habere pergit, postquam actio cessavit, à qua primitus ortus est, nequit esse materiæ effectus."— "Si enim supponamus etiam causas activas in natura materiali, nihilo facilius motus phænomenon explicabimus: ex. g. saxum manu tenes, et hoc in scopum à te magis, minusve dissitum conjicis. Non quæro, num brachium *primitus motum* huic saxo indiderit, seu motum, quo è manu effugit; quæ-

ro tantum, et peto qua vi, seu *qua virtute* saxum hoc moveri pergat; postquam se junctum est? Respondebis profectò ratione primi impulsus à te illi impressi, quum in scopum jecisti. At philosophicane hæc responsio est? Impulsus hic primitivus una est ex illis modificationibus, quæ tantum in actione sunt; harum verò natura est, ut esse desinant, quum produci desinunt. Quare etsi brachium tuum fuisset primi hujus impulsus causa efficiens, quod non concedo; impulsus hic existere desisset, quum in saxum agere desiisti, statim ac à manu recessit. Primitivus igitur hic impulsus, qui in saxo jaculato perseverat, à te existentia suæ perseverantiam non habet. Ergo primus hic impulsus neque *existentia suæ initium* à te habet."

4 "Ex his omnibus evidenter consequitur, sive *motus natura*, sive *materia natura* considerata, materiam non esse diversorum motuum causam efficientem, qui in visibili natura contingunt, eosque, ut existant, necessariò indigere causa efficiente, quæ à materia omninò diversa sit."

Obj. 1. "Si dicas, materiam non esse causam efficientem motus, dicis quoque universum humanum genus à mundi origine ad hos usque dies in perpetuo errore versatum fuisse de iis, quæ magis cognitu obvia sunt, adeoque pyrrhonismo victricia arma præbes. Quanam enim cognitiones jam certæ reputentur, si eas modo ejurare oportet, de quibus numquam à mundi exordio usque ad Cartesii ætatem du-

bitatum fuit? R. A mundi exordio ad Cartesii ætatem humanum genus de motus causa efficiente, ut et de motus legibus, minimum, aut pessimè philosophatum fuerat. Si verò in permanente errore hac super re versatum est, sibi imputet. Mens humana falli potest: at ab errore semper resipiscendi jus habet."

1. "Natura nullam *generalis et necessarij erroris* hominum menti causam præbet. Ipsa immutabilis, quod olim docuit, semper decet, nec unquam ipsa fallit. 2. Ad mens humana naturæ documenta prætergredi potest, et sibi culpa sua plurimos errores generales, non tamen necessarios procreare. Ex. gr. semper natura docuit, corpus motum alteri corpori, in quod incurrit, motum excitare; plures humani corporis motus ab humana voluntate pendere, aliaque hujusmodi. At numquam docuit, percussi corporis motus causam efficientem esse corpus percutiens. 3. Pyrrhonismus nihil obtinet à recentiorum de motu sententiis: hæc siquidem non humanam certitudinem tollere, imò verò illam validiùs statuere, atque aptiùs explicare, et adhibere nituntur. Varia hæc motus phænomena, quæ ante Cartesium nota erant, et certa reputata, tum in animata, tum in inanimati natura, suam semper servant certitudinem. Dubia methodica Cartesii id præstiterunt, ut ignotas eorum causas meliùs inquirere docerent."

Obj. 2. "Materia motus, quorum occasio est, producere videtur; et nihil certò probat, eos ab illa non produci. Quare igitur eorum

causa efficiens non censeatur? R. Materia motus ipsi attributi *causa physica* esse videtur, et re ipsa est; non tamen inde sequitur illorum eam esse causam efficientem potius, quàm occasionalem. Binæ rationes præcipuæ probantes, materiam motus, quem excitat, non esse causam efficientem, sunt ipsa *materia natura*, quæ sese activitate, et intelligentia destitutam ostendit, et ipsa *motus natura*, qui ab uno in aliud corpus transire nequit.”

“Si cum nonnullis materialistis supponatur, motum in materia à precedente motu oriri, hunc ab alio adhuc præcedente, atque ita porro indefinitè, ita ut numquam ad motorem aliquem à materia distinctum perveniatur; supponerentur primo infiniti effectus sine causa, quod manifestè absurdum est. Supponeretur deindè, motum ab uno in aliud corpus transire, ut nummus ab una in aliam crumenam transit, aut ut aquæ gutta in spongiam absorbentem transit; quod æquè absurdum est, quum hac ratione ut motus explicetur, ejus idea, et natura destruat.”

Obj. 3. “Deo injuriosa, et Deo indigna tribuuntur, si dicatur ipse motus *unica causa efficiens*. Ex hac enim hypothesi sequitur primò: Deum assiduè in curru trahendo, in sarcinis ferendis, in planetis, cometis, maris fluctibus movendis esse occupatum..... Atqui hæc omnia Deo evidenter repugnant: ergo falsum est motus omnis in natura..... inanimata producti esse Deum causam efficientem. R. Tertia hæc obiectio ab aliquo enthusiaste ignarum vulgus

alloquente prolata, apta esset in *maximè philosophicam sententiam* à nobis statutam animos concitare..... Nihil tamen habet hæc sententia, quoad ab excultis animis vera rerum principia intelligentibus, eaque rectè perpendentibus non sit probandum.”

“In hypotesi *concursum immediati*, quem fermè hi omnes admittunt, à quibus sententia hæc nostra impugnari posset; Deus re ipsa, et physicè cum causa creata producit *tamquam causa efficiens* motus quoscumque... in plantis, in mari, in atmosphæra, in cœlestibus corporibus, in rerum universitate contingentes. Quidquid igitur sententiæ nostræ maximè philosophicæ objicitur, æquè *concursum immediati* hypotesi, sed æquè nullus jure, objici potest. Nihil enim *concursum immediati* sententia præ se fert indignum Deo, ut omnes philosophi consentiunt, sive qui *concursum* hunc necessarium admittunt, sive qui ut superfluum rejiciunt. Si itaque Deo indignum non est concurrere ut causam efficientem ad motus omnes naturæ tum *animatæ* tum *inanimatæ*; neque Deo indignum erit esse causam efficientem, eamque unicam omnium horum motuum in sententia à nobis admissa.”

“Nota: magnum discrimen est inter sententiam nostram, et *immediati concursus* hypothesim. Non tamen hoc quidquam officit qualitati *causæ cujusque motus efficientis*, quam utraque sententia Deo tribuit. 1. In sententia nostra Deus solus motus omnis causa efficiens est, neque res creata.... inanimis.... quidquam